

Stanowisko
Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk
dotyczące projektu Rozporządzenia Ministra Nauki z dnia 31 października 2024
w sprawie sporządzania wykazów wydawnictw monografii naukowych oraz czasopism
naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych

Komitet Nauk Geograficznych PAN po zapoznaniu się z projektem *Rozporządzenia* przyjmuje następujące stanowisko w sprawie:

1. Proponowane *Rozporządzenie* zawiera szereg niejasności, komplikacji oraz uznaniowości ustalania końcowej wartości punktowej wydawnictw i czasopism. Nie jest wyraźnie opisane, ile ostatecznie etapów może mieć ocena, niejasna jest procedura, zagmatwany jest system odwołań do wcześniej wymienianych przepisów w poszczególnych paragrafach, ustępach, punktach i podpunktach. Przypisywane kompetencje zespołom dyscyplinarnym (art. 14 ust. 3-5) i KEN (art. 14 ust. 6) są szczególnie uznaniowe i niejasne, kto za co ostatecznie odpowiada. W szczególności niezrozumiałe i kontrowersyjne są przepisy:

a) art. 15 ust. 4 i 5 (różny zakres punktacji dla nauk HST – 20-200 pkt i pozostałych – 20-70 pkt). Czy przepis w art. 15 ust. 1 w postaci: „zespół dokonuje oceny czasopism naukowych (...) z uwzględnieniem następujących kryteriów: 1) ujęcie w międzynarodowych bazach (...) i wartości wskaźników wpływu (...) przyznaje się 0-25 punktów” oznacza, że wpływ IF i znajdowania się w bazach ma 25% wagi? (maksymalna suma spełnienia ośmiu kryteriów w art. 15 ust. 1 to 100 pkt);

b) niezrozumiałym jest przyjęcie wartości progowej 93% (paragraf 11, ust. 3, pkt 1-2, paragraf 15, ustęp 4, pkt 1-2) zamiast 90% jak jest przyjęte w innych zestawieniach, bazach danych itp.;

c) co oznacza przepis w par. 22. ust. 1.: „KEN może sporządzić projekt wykazu czasopism także w ten sposób, że ujmuje...”. Czy to dopuszcza dowolność czy alternatywność w stosunku do procedury opisanej wcześniej w par. np. 7 albo 14-15 i odejście od proponowanej procedury opartej o wskaźniki bibliometryczne i inne kryteria?

d) w art. 15 ust. 4 i 5 zostały powielone błędy z poprzedniego systemu punktacji czasopism, dotyczące wyznaczania granic przedziałów centylowych (górne 50% „najlepszych” czasopism zaczyna się nie od 50, ale od 50,01 percentyla, górne 25% od 75,01, a nie 75 itd.).

W sumie czyni to projekt trudno zrozumiałym, narażonym na różne interpretacje, niosącym duże ryzyko nietransparentności w procesie oceny, a nawet sprawia wrażenie niechlujnie przygotowanego.

2. Propozycja Ministra Nauki jest w zasadzie kontynuacją założeń punktacyjnych obowiązujących w poprzedniej ewaluacji, tj. za lata 2017-2022 i w ten sposób nie usuwa zasadniczych błędów systemowych oceny parametrycznej w zakresie I filaru, tj.:

a) wadliwej punktacji wydawnictw zwartych, z jednej strony zrównującej prestiżowe oraz mało znaczące oficyny, a z drugiej strony ograniczającej lub nie dającej możliwości wskazywania i doceniania wybitnych dzieł monograficznych, których przygotowanie jest szczególnie długotrwałe, czasochłonne i zasobochłonne (wymaga pracy dużych

zespołów badawczych), a równocześnie jest szczególnie wartościowe dla kultury narodowej, społeczeństwa i gospodarki (duże syntezy przedmiotowo-problemowe, atlasy, słowniki, bazy danych itd.);

b) oparciu wyników publikacyjnych jednostek wyłącznie na małej liczbie tzw. slotów pracowniczych, co wbrew intencjom ustawodawcy nie zachęca do powiększania wartościowego dorobku naukowego, ale otwiera drogę do różnego rodzaju nieprawidłowości, nadużyć i patologii, związanych z wyznaczaniem liczby N, umacnianiem tendencji do obniżania aktywności publikacyjnej naukowców („wystarczy” mieć 4 sloty, także we współautorstwie, a nawet na dalekim miejscu – byle z inną jednostką niż własną), czy publikowania wyników badań w czasopismach o wyłącznie wysokiej punktacji, a niezależnie od ich faktycznej wartości i uznania w środowisku naukowym (tzw. punktoza). W efekcie skutkuje to obniżaniem poziomu i jakości badań naukowych, nabywaniem i utrwalaniem złych wzorców uprawiania nauki przez badaczy zwłaszcza młodego pokolenia oraz nieporównywalnością wyników oceny dla różnych dyscyplin, jednostek naukowych i zespołów badawczych;

3. Niektóre wadliwe założenia wcześniejszej ewaluacji projekt *Rozporządzenia* wręcz pogłębia, dopuszczając jeszcze bardziej „matematyczne”, bezkrytyczne uśrednianie punktacji tych samych czasopism w różnych dyscyplinach. Degraduje to czasopisma interdyscyplinarne, bardzo ważne w jednych, a uzupełniające w innych dyscyplinach. Dotyczy to m.in. tytułów geograficznych, które w poprzedniej ocenie punktowej były bardzo często przypisywane do innych dyscyplin, ale zazwyczaj z niską punktacją. Były to niejednokrotnie wiodące polskie tytuły o bardzo długiej, jeszcze przedwojennej historii wydawniczej.

4. W procesie ewaluacji rola zespołów dyscyplinarnych (par. 12) jest stanowczo niedowartościowana. W par. 11 ust. 1 wskazano KEN jako „*dokonującego wyboru wskaźnika wpływu dla danej dyscypliny naukowej*”. Tymczasem to poszczególne zespoły dyscyplinarne, a nie KEN mają najlepszą wiedzę, jakie bazy i jakie wskaźniki są adekwatne w danej dyscyplinie. Rola zespołów jest też ograniczana poprzez dużą możliwość zmian przez KEN w ostatnim etapie oceny (par. 17-18), czy nawet wspomnianą „alternatywność” ewaluacji (par. 22). Zespoły nie mają też żadnego wpływu na ocenę i punktację wydawnictw (par. 2-3).

5. Sposób ewaluacji wydawnictw jest szczególnie uznaniowy i nieprzejrzysty, zawarto go jedynie w dwóch paragrafach 2 i 3 (par. 4 i 5 są wyłącznie techniczne). Proponowane kryteria (par. 2, ust. 3) można będzie różnie definiować i łatwo spełnić, np. pkt 1 – nadmiarowe publikowanie w języku angielskim prac o lokalnym znaczeniu, pkt 2 – poprzez zamieszczenie publikacji na dowolnej stronie internetowej na lokalnym serwerze (albo w globalnych repozytoriach typu arXiv, Researchgate), pkt 4 – będzie pustym, trudno weryfikowalnym przepisem. W naszej opinii, konieczne jest znacznie większe zróżnicowanie progów punktacyjnych do trzech lub więcej poziomów oraz wspomniane już zapewnienie możliwości doceniania szczególnie wartościowych i obszernych dzieł monograficznych (atlasy, słowniki itd.).

4. Niemniej w naszej opinii proponowane rozwiązania zawierają kilka korzystnych kierunków zmian, tj.:

a) włączenie do procesu oceny większej liczby baz międzynarodowych (ERIH+, DOAJ, EBSVCO, ICI JML), co w pewien sposób ogranicza przypadkowość wskaźników i ich wartości dla przynajmniej części tytułów,

b) dopuszczenie dłuższych, bardziej stabilnych okresów wyliczania IF (5 lat), co ma szczególne znaczenie w naukach HST,

c) przyjęcie jako istotnych kryteriów „upowszechnienie polskiej kultury” (art. 15, ust. 1, pkt 7) oraz „popularyzacja i promocja badań naukowych” (art. 15, ust. 1, pkt 8), co dowartościowuje (być może w zbyt małym jeszcze stopniu) kluczowy problem rozwoju i niedorozwoju nauki w Polsce: powiązania badań naukowych opłacanych z polskiego budżetu z potrzebami społeczeństwa i gospodarki w warunkach bardzo ograniczonych środków finansowych.

Równocześnie Komitet wyraża głębokie niezadowolenie z powodu bardzo krótkiego terminu (6 dni) przewidzianego na konsultacje tak ważnego dla środowiska naukowego dokumentu. Projekt datowany na 31 października br. został faktycznie udostępniony publicznie 12 listopada. Przygotowanie projektu nastąpiło bez szerszych konsultacji i współpracy w środowisku naukowym. Apelujemy o respektowanie przepisów Ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. 2010 nr 96, poz. 619), w której zgodnie art. 36 ust. 1 pkt 9 „do zadań komitetu naukowego należy w szczególności (...) ocena wydawnictw naukowych”. Komitet Nauk Geograficznych PAN jest gotów delegować do dalszych prac ewaluacyjnych osoby o wysokich kwalifikacjach i doświadczeniu, także naukometrycznym, a przede wszystkim znające problemy oceny ilościowej i jakościowej badań wynikające ze specyfiki dyscyplin geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna oraz nauki o Ziemi i środowisku.

Prof. dr hab. Zbigniew Zwoliński

Przewodniczący Komitetu Nauk Geograficznych PAN

